

7. Statistika správní a k ní se úzce pojící statistika politická, jejíž hlavním pramenem jsou výsledky voleb, tvoření se stran, politické skupiny a spolky, časopisy a noviny.

III. Úřední rakouská statistika.

Nejvyšší řízení přísluší statistické ústřední komisi (viz čl. Komise statistická ústřední). V jednotlivých ministerstvech zřízeny jsou mimo to pro úřední statistiku ještě zvláštní oddělení neb departementy, tak na př. statistické oddělení pro obchod a živnosti, které bylo zřízeno r. 1872 a r. 1890 značně rozšířeno; jemu připadá statistika poštovní, telegrafní a železniční; dále statistická kancelář v ministerstvu orby.

Statistická data vydávají mimo to periodicky jednotlivá ministerstva, tak na př. ministerstvo orby o hospodářství polním, lesním a horním; ministerstvo financí o dani potravní, tabáku, o daních nepřímých a přímých; ministerstvo spravedlnosti vydává data správy soudní, ministerstvo vnitra vydává snůšky o sčítáních lidu, a p.

Stav obležení je buď skutečným nebo fiktivním dle toho, je-li nějaké místo neb část země skutečně nepřátelskou mocí obléhána, pokud se týče, obsazena, neb byl-li (jen co následek obležení, pokud se týče, obsazení) v ohledu politickém, správním a právním vyhlášen nad nějakým místem neb částí země. Dle toho, byl-li v posledním směru prohlášen úřadem občanským neb vojenským, rozeznáváme občanský a vojenský stav obležení.

Občanský nebo malý stav obležení (u nás stavem výmínečným zvaný) je upraven zák. ze dne 5. května 1869 č. 66 ř. z. a záleží v tom, že v případě vypuknutí války nebo válečných podniků neb vnitřních nepokojů neb nebezpečných rejdů, suspenduje se dočasně a místně platnost státních základních zákonů a řádného řízení trestního a zavedou se výmínečná opatření sesilující moc policejní. Řízení práva stanného dle XXV. hlavy tr. ř. ze dne 23. května 1873 podrobuje pak též osoby vojenské občanské právomoci trestní. Je-li vyhlášen vojenský neb veliký stav obležení, přísluší moc policejní a trestní úřadu vojenskému a též občané podléhají vojenským zákonům a soudům.

Vojenský stav obležení může býti prohlášen proti vlastním občanům v tuzemsku přes meze vojenské jur. normy ze dne 20. května 1869 jen na základě zvláštního zákona, pokud se týče cís. nařízení vydaným na základě § 14 zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z. Válečný stav v zemích okupovaných vojskem rakouským, pokud se týče, v tuzemsku nepřítelem, nastává sám sebou okamžikem faktické okupace.

V prvním případě je příslušnost vojenské moci trestní vždy přesně upravena předchozím zákonem a doba trvání je vždy buď předem neb dodatečně upravena aktem zákonodárným. V druhém případě je však moc okupanta omezena jen předpisy práva mezinárodního a instrukcemi nejvyššího velitele, pokud se týče, dobou faktické okupace. V těchto mezích přísluší určení věcné a osobní příslušnosti uvážení velitele okupačního, takže nelze při opětné okupaci přihlížeti k činům v mezičase se sběhlým a dle dekretu z první okupace po případě trestným. Oba druhy vojenského stavu obležení mají ten společný účinek, že občané v tuzemsku nebo v okupovaném území nepřátelském jednající proti rozkazům vojenským náležitě prohlášeným podléhají vojenskému zákonu trestnímu a vojenským soudům a stíhají se ne co příslušníci strany válečné neb co vá-

leční zajatci, nýbrž co sprostí zločinci dle práva válečného neb stanného (viz čl. Právo stanné).

Podrobení osob občanských, jež se dopustily zločinů proti moci válečné státu neb jeho spojenců, není však následkem stavu obležení, nýbrž jen zjevem provázejícím stav válečný nebo mobilisační, ježto bylo rozšíření příslušnosti vojenského soudu předpisem ministra spravedlnosti úředně prohlášeno (§ 7 zákona ze dne 20. května 1869 č. 78 ř. z.).

Stav výminečný.

I. Výminečným stavem rozumí se dočasné a místní rozšíření oprávnění státní moci, vyvolané jistými mimořádnými událostmi ve státě, jež má zároveň v zápětí obmezení resp. zrušení politických práv státních občanů. Jak ve čl. Občanství státní blíže jest uvedeno, uděluje v konstitučním státě ústava jednotlivým občanům státním určitá práva, v jichž obvod rozkazující a zakazující moc státní nemá přístupu. Pokud tyto pravidelné hranice mezi oprávněním individuálním a oprávněním státní moci jsou zachovány, nachází se stát ústavní ve pravidelném stavu veřejnoprávním, změní-li se však tyto hranice, ve stavu výminečném.

II. Dějinný vývoj. Z uvedeného jde na jevo, že o výminečném stavu lze mluvit jen ve státech, kde jednotlivým státním občanům určitá oprávnění vůči státní moci jsou zaručena; kde tomu tak není, tam není ani sebe rozhodnější a jednotlivce třeba naprosto obmezující zakročení státní moci něčím výminečným.

V Rakousku byla nejprve určitá politická základní práva státním občanům zabezpečena Vídeňskou aktou spolkovou ze dne 8. června 1815. V této spolkové aktě, kteráž byla pojata též do konečné akty Vídeňského kongresu a kteráž byla závazna pro všechny státy k německému spolku náležející, tedy i pro Rakousko, byly splněny sliby učiněné u příležitosti vyzvání německých národů k boji proti invasi francouzské a poddaným německých států spolkových udělena jistá všeobecná práva politická. Čl. 18 praví výslovně: »Spojená knížata a svobodná města shodla se v ten smysl, že poddaným německých států spolkových se udílejí následující práva.« Zvláště byla v tomto článku zabezpečena jako nejdůležitější právo svoboda tisková. Tento právní stav však netrval dlouho a byl usnesením Karlovarského kongresu (ze dne 6. až 31. srpna 1819) rozhodně změněn. Účelem svolání tohoto kongresu bylo, jak kníže Metternich jako zástupce Rakouska prohlásil, »bez prodlení s přítomnými ministry a vyslanci německých států spolkových důvěrně se uraditi o nesnázích a nebezpečích, v jakéž jak celý spolek tak i jednotlivé státy spolkové revolučními snahami a demagogickými sdruženími v posledním čase objevenými byly uvrženy.« Výsledkem tohoto kongresu byla 4 usnesení, z nichž prvním byla výkonná moc velice značně rozšířena a možnost vojenské exekuce vyslovena, druhým zřízen zvláštní dozor nad universitami, třetím stanoveny předpisy o tiskopisech a čtvrtým konečně stanoven centrální úřad k bližšímu prozkoumání a sledování revolučních snah ve více státech se vyskytnuvších. Platnost těchto usnesení jakožto zákona výminečného vyměřena původně na 5 let, byla však spolkovým usnesením ze dne 16. srpna 1824 na neurčitý čas prodloužena a potrvála ve skutečnosti až do r. 1848.

Následkem událostí z r. 1848 byla v Rakousku cís. patentem ze dne 4. března 1849 č. 151 státním občanům zabezpečena určitá základní práva, zároveň však v § 12 ustanoveno: »Ve válce a pro nepokoje uvnitř